

ВИСШЕ ВОЕННОМОРСКО УЧИЛИЩЕ „НИКОЛА ЙОНКОВ ВАПЦАРОВ“

ФАКУЛТЕТ „НАВИГАЦИОНЕН“

**КАТЕДРА „ОРГАНИЗАЦИЯ И УПРАВЛЕНИЕ НА ТАКТИЧЕСКИТЕ ПОДРАЗДЕЛЕНИЯ
ОТ ВМС“**

НИКОЛАЙ ИВАНОВ НИКОЛОВ

**СТРАТЕГИЧЕСКО ПЛАНИРАНЕ
И ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ВЪОРЪЖЕНИТЕ
СИЛИ**

**НАУЧНА СПЕЦИАЛНОСТ
„ОРГАНИЗАЦИЯ И УПРАВЛЕНИЕ НА ВЪОРЪЖЕНИТЕ СИЛИ“**

ШИФЪР 05-12-01

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

**НА ДИСЕРТАЦИЯ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНА
И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР“**

НАУЧНИ РЪКОВОДИТЕЛИ

**КАП. I РАНГ ДОЦ. Д-Р КАЛИН СПАСОВ КАЛИНОВ
ДОЦ. Д-Р КИРИЛ НИКОЛОВ КОЛЕВ**

НАУЧНО ЖУРИ:

**КАП. I РАНГ БОЯН КИРИЛОВ МЕДНИКАРОВ, ПРОФЕСОР, Д.В.Н.
КАП. I РАНГ КАЛИН СПАСОВ КАЛИНОВ, ДОЦЕНТ, Д-Р
ДОЦ. Д.В.Н. ВЛАДИМИР ДЕНЧЕВ ВЕЛИЧКОВ
ДОЦ. Д-Р ВАЛЕНТИН КРУМОВ ВАЛИНОВ
ДОЦ. Д-Р НИКОЛАЙ ЙОРДАНОВ ДОСЕВ**

ВАРНА • 2011

Докторантът работи в Президентството на Република България и е на обучение в катедра „Организация и управление на тактическите подразделения от ВМС” при факултет „Навигационен” на ВВМУ „Н. Й. Вапцаров” чрез самостоятелно разработване на дисертационния труд.

Изследванията от дисертационния труд за извършени във ВВМУ „Н. Й. Вапцаров”.

Дисертационният труд е насочен за защита от Факултет „Навигационен” при ВВМУ „Н. Й. Вапцаров”, в съответствие на чл. 5, ал. 1 от ЗРАС.

***Автор:* Николай Иванов Николов**

***Заглавие:* Стратегическо планиране и трансформация на Въоръжените сили.**

***Тираж:* броя**

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Сред дефинициите на абстрактното понятие „сигурност” е и общоприетото определение „динамичен баланс между заплахите и способностите”. Дори и беглият поглед върху промените в сектора за национална сигурност на Р България оставя без съмнение аспекта „динамика на процесите”, но същевременно възникват и немалко въпроси относно наличието на „баланс между заплахите и способностите” – констатация, валидна за Въоръжените сили в най-висока степен.

Аргументите за подобно твърдение са няколко:

1. Актуалността на доктриналните документи е очевидно спорна.

2. Процесите за реформиране са преимуществено организационни по същността си и оставят впечатление за неаргументирано съчетаване на механично съкращение и нарастване на броя и на състава на органите за управление.

3. Налице е сериозно изоставане в направленията модернизация и превъоръжаване, а оттам – и в технологичното ниво на основните бойни платформи.

Като се абстрахираме от популистките тълкувания на тази фактология, откриваме следния интересен парадокс:

От една страна, промените в организацията на системата за национална сигурност и, в частност – във Въоръжените сили, са резултат от детайлен преглед, последван от задълбочен анализ от безспорни специалисти. Нещо повече – тези промени са резултат от широк политически и обществен консенсус и са обект на международна подкрепа.

От друга страна, разработените стратегически планове за изграждане и развитие на Въоръжените сили регистрират сериозно изоставане в направленията модернизация и превъоръжаване, и логично възниква необходимост от ревизирането им.

Подобно твърдение изисква по-детайлно представяне:

Към настоящия момент проблемите на реформиране на Въоръжените сили са обект на изследване на редица инициативи. Интерес представлява фактът, че изследванията се осъществяват в тясно сътрудничество между експерти в предметната област и доказани изследователски колективи в сферата на сигурността. Постигнатите резултати са безспорни както от теоретична гледна точка, така и като актуалност. Същевременно, внедряването им в практиката е, с малки изключения, частично и като цяло се отлага само по финансови съображения – подход, традиционно аргументиран с ограничени ресурси.

Проблемът възниква поради това, че паралелно с проектите за модернизация се налага извеждане от употреба на морално остарелите лични способности. Т. е., налице е реална опасност в процеса на модернизацията на Въръжените сили да възникне своеобразен „вакуум“ в способностите по важни сфери на отговорност, катализиран от едновременното протичане на процесите на планово извеждане на морално остарели ресурси и просрочването на въвеждането на техни адекватни заместители.

Доколкото аргументацията на подобни процеси най-често се търси в посока на финансовото осигуряване на модернизацията, недоумение буди фактът, че, от една страна, икономическата ефективност е неделима част както от всеки частен проект, така и от стратегическото планиране на цялостния процес на трансформация, а, от друга страна – тази ефективност не може да се проследи в практиката на трансформация на способностите.

Подходящо обобщение за възникналата ситуация е следното: **Процесът на трансформация на способностите на Въръжените сили е осигурен с научен и експертен потенциал, дори моделите за неговото планиране са с реални резултати от предходен период, вкл. и във водещи в това отношение държави. Същевременно, практическото прилагане на подобни модели през последното десетилетие се съпътства от сериозни затруднения.**

Възприемането на подобно твърдение поставя сериозен **научен проблем**: научнообоснованите и тествани в дългогодишна практика управленски модели не водят до желаните (очаквания) резултат.

Що се отнася до затрудненията от практическото прилагане на резултатите от планирането на трансформацията, може обективно да се конкретизира, че те са най-малко в следните две направления:

1. Липса на адекватно финансово осигуряване.
2. Промяна на целите на трансформацията в хода на прилагането на взето системно решение.

Доколкото двете проблемни области се припокриват във висока степен, удачно е обобщението, че **формулираният научен проблем във висока степен се дължи на неадаптивността на моделите на планиране към динамиката на средата за сигурност.**

В този аспект е логична и **тезата на изследването**, че *разработването на научнообоснован подход за осигуряване на адаптивност на процеса на планиране на трансформацията може да осигури жизненост във*

времева перспектива на инициативите за трансформация на способностите на Въоръжените сили.

Изхождайки от тезата на изследването, неговата **цел** се формулира като *разработване на научнообоснован и адаптивен подход за стратегическо планиране на трансформацията на Въоръжените сили.*

Поставени са и следните **дисциплиниращи условия**:

1. Отчитане и тясно обвързване с досегашната практика по планирането на трансформацията.
2. Съвместимост със съществуващите модели за планиране на трансформацията.
3. Фалсифицируемост на подхода [53].
4. Други изисквания и ограничения, поставени в процеса на изследването.

Придържайки се към стандартния изследователски подход на системния анализ [31], за достигане на целта изследването реализира последователността:

- декомпозиция на проблемната област;
- анализ на резултатите от декомпозицията;
- синтез на системно решение.

По отношение на **декомпозицията** на проблемната област следва да се отбележи, че идеята за трансформация във висока степен е заимствана от чуждестранни теоретични и управленски школи. Нейното възприемане логично води до заимстване и на управленски модели и до честото им „механично“ прилагане, без отчитане на спецификата на средата. Такъв подход, от своя страна, прекалено разширява областта на приложимост на понятията и моделите и, като резултат, те се *„изпразват от конкретно съдържание“* [7] и твърде често се превръщат в клишета с по-скоро метафоричен, отколкото съдържателен заряд.

На тази база са формулирани **първите два подпроблема**:

1. Не е изяснено съдържанието на процеса на трансформация, като при това липсва и конкретно разбиране за причините, които го налагат.
2. Независимо че спецификата на средата за сигурност е обект на множество изследвания, отсъства ясна логична връзка между характеристиките и тенденциите на протичащите в нея процеси, и адресирането им от конкретните цели на трансформацията.

Обобщена теза при решаването на тези два подпроблема е схващането за трансформацията като процес на непрекъсната адаптация към ди-

намиката и спецификата на средата за сигурност, в който се залага на идеята за поддържане на динамичен баланс между, от една страна, степента на проявление на факторите, застрашаващи сигурността, а от друга – способностите за въздействие срещу тях.

Със защитата на посочената частна теза се финализира изследователския етап „анализ” и се задават изисквания към изследователския етап „синтез” по отношение на цялостната структура на разработката.

Доколкото следващият аспект на декомпозицията на основния научен проблем е свързан с недостатъчен ефект от внедряването на системни решения в практиката, подходяща формулировка за **произтичащия трети подпроблем** е:

3. Не е изяснена адекватността на ползваните модели за стратегическо планиране в контекста на спецификата на трансформационните процеси, както и възможностите за тяхното оптимизиране.

Тезата при изследването на тази проблемна област е многоаспектна:

На първо място, проблеми възникват поради това, че класическите модели на организационно планиране са доминирани от първичността на целта на функциониране, а доколкото динамиката на средата предполага и динамика на целите, то приложимостта на класическите модели е силно ограничена.

Следващ елемент е обстоятелството, че дори и фокусирани върху дългосрочни цели, стратегическите модели за планиране често се ограничават до генериране на системно решение, без да предлагат адаптивна стратегия за неговото дългосрочно внедряване.

Не на последно място по важност е идеята, че решенията на стратегическите модели са силно уязвими от непредвидими по мащаб деструктивни процеси в средата на реализирането им – например в условията на икономическа криза.

Подходящо е **тезата** да се **обобщи** в следните направления:

- необходимо е да се генерира единен подход за трансформационно планиране, отчитащ реалната практика във Въоръжените сили в страната и водещите световни практики;

- налице са възможности за оптимизиране на съществуващата система за стратегическо планиране в направление трансформация на способностите на Въоръжените сили;

- необходимо е предложените в дисертационния труд решения да се интегрират в системата за подготовка на силите.

Обвързвайки с тезата по третия подпроблем идеята, че голяма част от управленските модели у нас са заимствани, очевидно е заключението,

че съществуват решения на посочените три обобщени аспекта на частната теза по този подпроблем.

На тази основа е формулиран и **четвъртият подпроблем**:

4. Необходимо е оптимизиране на модела за стратегическо планиране в направлението трансформация на способностите на Въоръжените сили.

Дисциплиниращо условие при решаването на четвъртия подпроблем е необходимостта предлаганите модели да се интегрират със съществуващите модели в условията на спецификата на процесите на трансформация във Въоръжените сили.

Частната теза е логична и следва да се формулира най-общо като: съществуващите модели са приложими, но е необходимо да бъдат оптимизирани и адаптирани към спецификата на процесите на трансформация във Въоръжените сили. Защитата на тази частна теза, независимо че съдържа елементи на изследователския етап „**анализ**”, в същността си е основно съдържание на изследователския етап „**синтез**” по отношение на цялостната структура на разработката.

Изследователските задачи са пряко следствие от формулираните компоненти на научния проблем и са формулирани както следва:

1. Аргументиране на причините за трансформация във Въоръжените сили и разкриване на съдържанието на процеса.

2. Изследване на характеристиките и тенденциите на протичащите в средата за сигурност процеси и разкриване на логичната им връзка със свързаните процеси на трансформация.

3. Разкриване на спецификата на планиране във военните организации.

4. Оптимизиране на съществуващите модели за стратегическо планиране в направлението трансформация на необходимите способности и адаптирането им към спецификата на процесите на трансформация във Въоръжените сили.

При решаването на всяка частна изследователска задача е приложен системният анализ в последователност декомпозиция – анализ – синтез.

Обект на изследването е процесът на стратегическо планиране на трансформацията на сектора за сигурност, а негов **предмет** - аспектът на този процес, касаещ трансформацията на Въоръжените сили.

Ограниченията се представят от посочените **дисциплиниращи условия**, а предлаганите модели кореспондират с планирането на способностите само на Въоръжените сили на Р България.

Като цяло, изследването ползва методологията на системния анализ.

Резултатите от решаването на първите две изследователски задачи са представени в първа глава на разработката, а резултатите от третата и четвърта задача – съответно, във втора и трета глава.

АПРОБАЦИЯ

Дисертационният труд е представен и обсъден в катедра “Организация и управление на тактическите формирования от ВМС” при Висшето военноморско училище “Н. Й. Вапцаров”. Идеите, развити в дисертацията, са публикувани в научни издания.

II. СТРУКТУРА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертацията се състои от увод, три глави, обобщени изводи от решаването на изследователските задачи, заключение и списък на използваната литература.

В **увода** са представени общата характеристика на дисертационния труд и степента на разработеност на научния проблем, а **съдържателният анализ е структуриран в три глави.**

П ъ р в а г л а в а. ПРОЦЕСЪТ НА ТРАНСФОРМАЦИЯ ВЪВ ВЪОРЪЖЕНИТЕ СИЛИ:

1.1. Трансформацията на Въоръжените сили

- 1.1.1. Еволюция на идеята за трансформация
- 1.1.2. Трансформацията на сектора за сигурност
- 1.1.3. Трансформацията на Въоръжените сили

1.2. Динамика на средата за сигурност

- 1.2.1. Схващания за национална сигурност
- 1.2.2. Фактори, застрашаващи националната сигурност
- 1.2.3. Контрол на процесите в средата за сигурност

1.3. Изводи от решаването на първа и втора изследователски задачи

В първа глава е представено решението на първа и втора изследователски задачи.

При аргументирането на причините за трансформация и разкриването на съдържанието на процеса се изхожда от тезата, че **трансформацията е многоаспектен процес на непрекъсната адаптация към динамиката и спецификата на средата.**

Изпълнението на изследователската задача акцентира върху хронологичната еволюция на идеята за трансформация и разкриването на нейната специфика и съдържание в следните сфери:

1. Икономически организации.
2. Сектор за сигурност.
3. Въоръжени сили на САЩ.
4. НАТО.
5. Въоръжени сили на Р България.

По отношение на *икономическите организации*, изводите на изследването са силно повлияни от схващането за неизбежност на трансформацията, демонстрирано чрез въвеждането на „*трансформационния императив: доминирай или изчезни*” (dominate or die)¹.

Допълнителен аспект на това схващане, е че в икономическите организации трансформацията се възприема като комбинация от активни и проактивни стратегии.

Идеята за доминиране и комбинацията от реактивни и проактивни аспекти налагат възприемането на трансформацията като осъзната необходимост от реализирането на два взаимнодопълващи се мотива:

- запазване на удовлетворяващо “status quo” ;

¹ Vollmann Thomas. The transformation Imperative. Achieving market dominance through radical change. Harvard Business School Press. Boston. 1996. – Бел. авт.

- промяна на незадоволително “status quo” .

С възприемането на посочената изходна позиция се проследява и възприемането на идеята за трансформация в сектора за сигурност и нейната еволюция. Изходен момент за такъв подход е стратегията за трансформация на Въоръжените сили на САЩ, представена в доктриналния документ „Трансформация на въоръжените сили: Стратегически подход” (Military Transformation: A Strategic Approach)².

Трансформацията като концепция в сферата на сигурността се обособява около 2000 г. в САЩ, а впоследствие се възприема от НАТО и от всички страни-членки.

Настоящото изследване проследява различията в схващането за трансформация между европейските държавите от НАТО и САЩ. Именно те са изходна позиция за анализ на съдържанието на процеса на трансформация в Р България, като се обръща сериозно внимание на въпроса *как схващанията за трансформация са отразени в публикациите на експертите*.

В национален мащаб са дефинирани три групи експертни публикации :

1. Тяснопрофилирани изследвания по частни аспекти на трансформацията.

2. Политически доклади, аргументиращи необходимостта от трансформация.

3. Директно взаимствани, утвърдени в Европейския съюз и/или НАТО публикации, чийто буквален превод е допълнен с примери от практиката на Въоръжените сили.

Доколкото и трите групи изследвания се припокриват, очевидно се налагат и някои обобщени изводи:

Тяснопрофилираните изследвания по частни аспекти на трансформацията генерират решения по проблеми на модернизацията, като позоваването им на цялостния процес на трансформация се дължи на общоприетата „модна” тенденция.

Политическите доклади, аргументиращи необходимостта от трансформация, най-често се представят под формата на пленарни доклади от ръководителите на основни звена в Министерството на отбраната и демонстрират по-скоро политическа воля за предприемане на трансформация, отколкото системни решения по проблемите на процеса.

² Military Transformation: A Strategic Approach Director, Force Transformation, Office of the Secretary of Defense, 1000 Defense Pentagon, Washington, DC 20301-1000, www.oft.osd.mil, 2003. – Бел. авт.

На третата група публикации, за съжаление - най-разпространените, не е присъща научна стойност и не са обект на разработката.

Изследваните публикации, с малки изключения, налагат тезите за *взаимстване на цялостния процес на трансформация, липса на разбиране за характера на процеса, вкл. на експертиза в областта.*

Като обобщение на **резултатите от решаването на първата изследователска задача** се налагат следните **и з в о д и**:

1. Трансформацията е процес на адаптиране на структурата на системата към условията на средата.

2. Пренасянето на трансформацията като понятие в социалната сфера се свързва с осъзната необходимост от процеса и желанието за контрол върху прехода.

3. Осъзнат като необходимост, процесът на трансформация е движан от два мотива:

- запазване на удовлетворяващо “status quo”;
- промяна на незадоволително “status quo”.

4. Трансформацията в социалните системи е процес на адаптиране към динамична среда, с цел реализиране на желани функционални параметри.

5. Трансформацията на икономическите организации е комбинация от реактивни и проактивни аспекти и, за разлика от класическата адаптация, включва идеята за активно формиране на средата според наличните възможности за контрол на процесите в нея.

6. Често икономически организации в условия на неопределеност залагат на идеята стратегията за трансформация да разчита на структурни предпоставки за удовлетворяване на функционални принципи.

7. Потвърждава се тезата, че явявайки се осъзната необходимост, процесът на трансформация е движан от два мотива: за запазване на удовлетворяващо “status quo” и промяна на незадоволително “status quo”, които в сектора за сигурност се преформулират по следния начин:

- запазване на достигнатото ниво на международна сигурност в съчетание със запазване на вътрешна (коалиционна, съюзна, държавна) среда на стабилност;
- добиване на способности за противодействие на еволюираните заплахи.

8. По отношение на запазването на достигнатото ниво на международна сигурност, в съчетание със запазването на вътрешната среда на ста-

билност, в рамките на НАТО са налице различни акценти. Валидни са следните тенденции:

- Стратегическото командване „Операции” (СКО) е фокусирано по-скоро върху развитието на способности с цел „отстояване на завоювано “status quo”, свързано с процесите на интегриране в рамките на Европейския съюз (ЕС);

- за Стратегическото командване „Трансформация” (СКТ) посилен е мотивът за преход в ново качествено състояние на отбранителните способности, с акцент запазването на ролята на Алианса като основен фактор за международна стабилност.

9. Различните акценти на трансформацията на двете съюзни командвания са пряко свързани с факта, че стратегията за трансформация на СКО отразява политиката на ЕС, а тази на СКТ – на САЩ.

10. В стратегията за трансформация и на САЩ, и на ЕС са заложиени мотиви за активно влияние върху средата за сигурност. Различията са в областта на инструментариума и географските аспекти на стратегическата дълбочина на активна намеса в други държави.

11. Схващането за трансформацията като двупосочен процес, от една страна, на адаптиране към условията на средата, а от друга – на адаптиране на средата към наличните способности за нейния контрол, може да се ползва като своеобразен индикатор за „зрелостта” на възприемането на идеята за трансформация.

12. Безспорен консенсус по проблемите на трансформацията е постигнат единствено в схващането за остра необходимост от нови способности.

13. Налице са проблеми при „материализирането” на стратегическите цели на трансформацията в приложни задачи. Общите причини за това са:

- некоректно формулираните цели;
- отсъствието на подходящ модел за формулиране на приложни задачи на база на конкретна цел;
- високата динамика на средата и рязката промяна на целите.

14. Потвърждава се тезата, че за Р България процесът на трансформация, освен че е заимстван като идея, е и наложен от процесите на европейската интеграция.

15. Идеята за трансформация на националния сектор за сигурност е силно политизирана, резултат от което са неразбирането на процеса и недостатъчната експертиза.

16. Отсъства разбиране за двустранния процес на трансформация, поради което трансформацията се фокусира върху процеса на добиване на способности, с цел адаптация към еволюиращите рискове и заплахи.

17. Понятието „трансформация” е клиширано, поради прекалено широката му предметна сфера на употреба.

18. Некоректно се приравняват процесите на трансформацията с тези на реформирането и модернизацията. При това моделите за тези частни аспекти на трансформацията са заимствани механично и по-скоро като процедури, отколкото като осъзнати процеси.

19. Процесът на трансформация е слабо застъпен в ръководни документи, а там, където е регламентиран, е налице повече политическа воля, отколкото научна интерпретация.

20. Налице са сериозни проблеми с възприемането на цялостната концепция за планиране на способности.

Резултатите от решаването на втората изследователска задача, свързана с изследване на характеристиките и тенденциите на протичащите в средата за сигурност процеси и разкриването на логичната им връзка със свързаните процеси на трансформация, са представени в параграф 1.2 на главата.

Изходната теза, че в националния сектор за сигурност е налице непълноценно възприемане на идеята за трансформация, се потвърждава чрез анализ на промените в схващанията за националната сигурност и адресирането им чрез документи, регламентиращи стратегическото изграждане и използване на Въоръжените сили. При това от особено значение са и следните въпроси:

1. Какво се променя в схващанията за национална сигурност и кои фактори влияят на сигурността?

2. Как идеята за трансформация на сектора за национална сигурност е заложена в стратегически документи?

3. Как тенденциите в сферата на еволюция на идеите за трансформация се отразяват от националните схващания?

4. Има ли шанс трансформацията във Въоръжените сили да “напусне” теоретичните аудитории?

Обобщените резултати от решаването на **втората изследователска задача** представят следните **изводи**:

1. Съдържанието на понятието „национална сигурност” се разширява, като е налице припокриване със сферите на индивидуалната безо-

пасност и икономическата свобода. Личната и гражданска сигурност са с нарастващ приоритет по отношение на сигурността на държавата.

2. Разширяването на понятието „национална сигурност” налага задълбочаване на интегралния характер на системата за национална сигурност и поставя с особена острота проблемите на съгласуваното функциониране на компонентите на системата.

3. Състоянието на националната сигурност и функционирането на системата за национална сигурност следва да се оценят с многокомпонентни критерии за качество, дефинирани на базата на основните параметри на Стратегията за национална сигурност на Р България.

4. Националният подход за трансформация на сектора за сигурност следва да се доближава по-скоро до възприетия в рамките на Съюзното командване „Операции”, респективно – в ЕС, отколкото до подхода на Съюзното командване „Трансформация”, доближаващ се до този на САЩ.

5. Високата динамика на средата за сигурност налага да се разкрият основните процеси и тенденции в нея.

6. Процесите в средата за сигурност се характеризират със сравнително висока степен на неопределеност и непредсказуемост. Средата за сигурност има комплексен характер, а тенденциите на нейното развитие трудно се проследяват.

7. Нараства въздействието на различни недържавни структури върху общественото мнение, политиката на правителствата и международните организации.

8. Основен проблем за сигурността се очертава „познаваемостта” на процесите в средата за сигурност.

9. Системата за сигурност е необходимо да се адаптира към динамичната комбинация от широк спектър заплахи.

10. Ограниченото познание на средата за сигурност е заложено в процеса на еволюцията на негативните фактори.

11. Използването на балансирана система от показатели (критерии) е подходящо както при оценката на средата, така и при оценката на функциониране на системата.

12. Необходимостта от адаптивност на системата в широк спектър от условия на функциониране, вкл. и с възможност за рязка промяна на целите на функциониране, е сериозно предизвикателство.

Изводите от решаването на първите две изследователски задачи към **параграф 1.3**, аргументират съдържанието на изследването, представено в следващите глави на дисертационния труд.

В т о р а г л а в а. ОРГАНИЗАЦИОННО ПЛАНИРАНЕ НА ВЪОРЪЖЕ- НИТЕ СИЛИ:

2.1. Процес на планиране

2.1.1. Логически модел на планиране

2.1.2. Специфика на военното планиране

2.2. Планиране на военните организации

2.2.1. Логически модел на военното планиране

2.2.2. Модели за планиране във Въоръжените сили

2.2.2.1. Планиране на действия на военностратегическо, оперативно и тактическо ниво

2.2.2.2. Планиране на цялостна военна кампания

2.2.2.3. Планиране на създаването на организационна структура със съответните отговорности и способности

2.3. Изводи от решаването на третата изследователска задача

В глава втора са представени резултатите от решаването на **третата изследователска задача**, свързана с *разкриването на спецификата на планирането във военните организации.*

Защитаваната частна теза е, че е възможно генериране на единен подход за планиране във Въоръжените сили, който ще направи възможно разрешаването на някои от проблемите по трансформацията им.

Доколкото тази част от дисертационната разработка се явява обособено изследване и е от особена важност за цялостната разработка, налага се по-детайлно представяне на използваната методология.

Представеният анализ е логическо продължение на решаването на първите две изследователски задачи - разкриване на съдържанието на трансформационния процес и изследване на характеристиките и тенденциите на протичащите в средата за сигурност процеси по отношение на логичната им връзка с трансформацията. Приемането на тези резултати е основа за изясняването на адекватността на използваните модели за стратегическо планиране в контекста на спецификата на трансформационните процеси и последващото предлагане на модел за трансформационно планиране.

Решаването на посочените задачи обаче рискува да остане фрагментарно и непълноценно, ако не се отговори ясно на въпросите: „Каква е логиката на цялостния процес планиране?” и „Каква е спецификата на планиране на организациите в сектора за сигурност и, в частност – във Въоръжените сили?” Затова основен проблем за изследването е именно липсата на яснота в отговорите на тези въпроси, въз основа на което е

формулиран и частният изследователски проблем: няма яснота за спецификата на военното планиране.

Защитаваната теза е в следните направления:

- налице е обща логика на планиране в разнотипните организации, но същевременно и висока специфика на военното планиране;

- спецификата на планирането на военните организации е пряк резултат от спецификата на тяхната управленска структура - специфика, която, от своя страна, се дължи на изкуствения характер на тези организации;

- независимо от наличието на осезаеми в практиката проблеми на военните системи в сферата на организационното планиране, възможно е резултатите от анализа на спецификата на военно планиране да генерират идеи за оптимизиране на стратегическото планиране във военните системи, с внасянето на ясен трансформационен мотив в този процес.

Съчетаването на проблема и тезата конкретизира решаваната изследователска задача: разкриване на спецификата на планиране във военните организации.

Отчитайки, че изследването, чиито резултати се представят във втора глава на дисертационната разработка, не е самоцел, а фрагмент от по-мощно изследване, се формулира и допълнителна задача за генериране на идеи за разработване на модел на трансформационно планиране на Въоръжените сили – модел, който да е жизнеспособен и тясно обвързан с практиката и теорията на планиране на Въоръжените сили.

За обект на частното изследване е избран процесът на управление, като неговият предмет е сведен до управленската функция планиране, с допълнително ограничаване до проблематиката на планирането във Въоръжените сили.

Използваните изследователски методи са преимуществено от инструментариума на системния анализ: проучване на източници с информация, теоретичен и сравнителен анализ, и теоретичен синтез.

Последователността на изложението е аргументирано от следните констатации:

1. Във военнотеоретичната школа липсва подходяща артикулация на логиката на управленската функция планиране и свързаните с нея модели.

2. Военното планиране се представя едностранно, с акцент върху планирането на използването.

3. Процесите на организационно планиране във военната сфера са силно политически доминирани и страдат от липсата на експертиза.

4. Въпреки проблемите в областта на организационното планиране на Въоръжените сили, налице са както „здрава” теория, така и работещи практики.

Решаването на задачите следва така посочената последователност на изложението.

Част от резултатите от изследването по посочения проблем са представени за обсъждане на Конференция на Съюза на учените – Варна, под надслов „Сближаване на културите на съвременната цивилизация”, 29.10.2010 г., под формата на доклади на тема: „Логически модел на планиране” [3] и „Специфика на военното управление и планиране” [4].

Идейният замисъл на частното изследване, чиито резултати са представени във втората глава на дисертационния труд, е резултатите от изследването да се утвърдят като основа за последващо доразвиване, чрез изследване на приложимостта на съществуващите модели и адаптирането им към спецификата на процесите на трансформация във Въоръжените сили.

Изследването на спецификата на планирането на военните организации е базирано на класическия модел на стратегическо планиране, възприет в мениджмънта³ и представен на фиг. 1.

Анализът е прецизиран в три направления:

- развитата система на планиране в организацията, с отчитане на ангажиментите на различните йерархични нива;
- спецификата на организациите с изкуствен и естествен произход;
- запазването на управляемост в процеса на развитие, чрез познаваемост, което, от своя страна, се постига по пътя на развитие чрез самоподобие.

Общата логика на системата на планиране в организацията, с отчитане на ангажиментите на различните йерархични нива, съвместно с идеята за поддържащите мисията варианти на тактическо и операционно управление, е визуализирана на фиг. 2.

Спецификата на организациите с изкуствен и естествен произход е разкрита чрез сравняване на икономическите и военните организации⁴.

³ Hill, Ch., Jones, G. Strategic Management. Houghton Mifflin Company: New York, 2008. ISBN: 978-0-618-89469-7, стр. 11-17. – Бел. авт.

⁴ Идеята за сравнение е заимствана от Калинов, К. Някои аспекти на възникването и развитието на терористичните организации. // “Военен журнал”, кн. 5, 2008 и Калинов, К. Асиметричен характер на терористичните организации. // “Военен журнал” кн. 6, 2008. – Бел. авт.

Фиг. 1. Модел на стратегическо планиране на Чарлз Хил и Гарет Джонс

Фиг. 2. Логически модел на планиране – поглед „отгоре-надолу”

Ползвайки идеята за развитие на организациите чрез самоподобие⁵, се модифицира моделът на система на планиране във военните органи-

⁵ За база се ползват идеите на Калинов, К. Управленски структури, функции и фрактали. Някои аналогии и някои абстракции. // Конференция на Съюза на учените – Варна „Сближаване на културите на съвременната цивилизация”. Секция „Социални, стопански и правни науки”, 29.10.2010 г. Варна, ВСУ „Черноризец Храбър”, 2010. – Бел. авт.

зации с отчитане на ангажиментите на различните йерархични нива по начина, показан на фиг. 3.

Фиг. 3. Логически модел на планиране с обособени четири управленски нива – поглед „отгоре-надолу”

Обособяването на оперативното ниво във военните системи се аргументира по следните две причини:

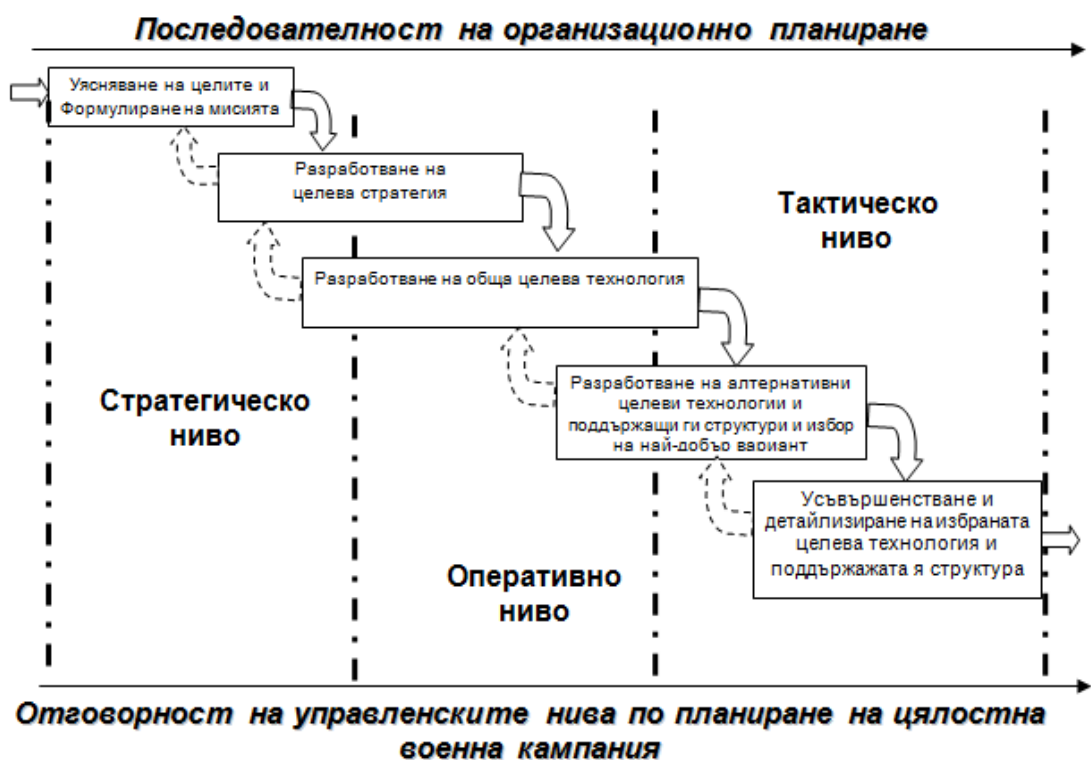
- компенсиране на типичната за военните системи „професионална некомпетентност“ на част от стратегическото командно ниво;
- компенсиране на лишаването от възможност за самоцелеполагане от военната система.

Разкриването на спецификата на военните организации завършва с формулирането на важният извод, че в почти всички планиращи модели е заложена базовата логика на класическия системен анализ, реализиран в процеса на организационно планиране. Формулирани са три варианта на системен анализ в практиката по военно планиране:

1. Планиране на действия на военностратегическо, оперативно и тактическо ниво по модела на оперативно планиране (фиг. 4).
2. Планиране на цялостна военна кампания (фиг. 5).
3. Планиране на създаването на организационна структура със съответните отговорности и способности.

Фиг. 4. Общо съответствие между процедурите на процеса на оперативно планиране и последователността на организационно планиране

Фиг. 5. Общо съответствие между последователността на организационно планиране и отговорността на управленските нива

Резултатите от решаването на третата изследователска задача се представят под формата на следните **изводи**:

1. Военното планиране във висока степен се различава от планирането на икономическите организации най-вече поради изкуствения произход на военните системи.

2. Системата за управление на Въоръжените сили разчита преимуществено на управление чрез планове, като управлението чрез поставяне на задачи е ограничено по компетентността си и може да се твърди, че е в известна степен поддържащо управлението чрез планове.

3. Военните организации имат значително по-развита структура на органите си за управление от икономическите организации, произтичаща от развитото им оперативно управленско ниво.

4. Налице са редица свидетелства за „разнасяне” на считаните за приоритет на висшето управленско ниво елементи на стратегическо управление по другите нива на военните организации.

5. Военното планиране във висока степен разчита на прилагането на планиращи модели, тясно обвързани с логиката на системния анализ при генериране на системно решение при проектирането и създаването на изкуствена организационна система. При това, тази логика се ползва за решаването на разнотипни задачи, вариращи в широкия диапазон от планиране на използването до планиране на изграждането.

6. Обвързването между системата за военно планиране и управленската структура при военните организации е развито в изключително висока степен.

7. Военното планиране, дори и развито като система, остава ясно обектово ориентирано и доминирано от мотиви за антагонизъм с противостоящата система.

8. Практиката на военно планиране на организационното изграждане не ползва множество от перспективи и се съпътстват от проблеми по отношение на многокритериалната оптимизация на плановете.

Независимо че в хода на изследването са формулирани и други изводи, ограничаването до горепосочените е подходящо.

Що се касае до целта на настоящата разработка – *да формулира препоръки за генериране на трансформационен модел на военно планиране*, обобщените изводи са база за генерирането на следните **идеи**:

1. Да се проследи основната разлика между стратегическото и трансформационно планиране.

2. Отчитайки високата свързаност на военното планиране с модела на системен анализ, да се разработи вариант на системен анализ за нуждите на трансформационното планиране.

3. Вариантът за трансформационно планиране да се обвърже с приетото в практиката на Въоръжените сили планиране, базирано на способности.

4. Да се интегрира моделът на трансформационното планиране с теоретично развитите модели, с отчитане на множество перспективи на плановете и оптимизационни критерии.

Трета глава. ПЛАНИРАНЕ НА ТРАНСФОРМАЦИЯТА НА ВЪОРЪЖЕНИТЕ СИЛИ

3.1. Идейна рамка на трансформационното планиране

3.2. Логически модел на трансформационното планиране

3.2.1. Процесът на планиране като системен анализ

3.2.2. Процесът на планиране като системен анализ в условията на висока неопределеност на целите

3.3. Възможности за прилагане на конкретни модели за планиране в процеса на трансформация на Въоръжените сили

3.3.1. Възможности за оптимизиране на процеса на планиране на способности

3.3.2. Възможности за оптимизиране на процеса на назначаване на цели по перспективи на предназначението

3.4. Възможности за внедряване на моделите за трансформационно планиране в съществуващата практика

В изложението на гл. трета се представят резултатите от решаването на **четвъртата изследователска задача**, свързана с *оптимизирането на съществуващите модели за стратегическо планиране с оглед трансформацията на необходимите способности и адаптирането им към спецификата на процесите на трансформация във Въоръжените сили.*

Доколкото резултатите от предходните три изследователски задачи служат за формулирането на **концептуална рамка на трансформационното планиране**, то нейното представяне е полезно:

За конкретизирането на идейната рамка на трансформационното планиране се въвежда оперативен термин за нуждите на изследването - „целево планиране”, обозначаващ дейността по планирането на изпълнението на целевото предназначение на организацията. Целта е да се разграничат трансформационното планиране от целевото (класическото).

Изложението в гл. втора от дисертационната разработка резултати от анализа касаят преимуществено дейността по управлението, по-конкретно – планирането, което има отношение към реализирането на целевото предназначение на организацията. Представен в контекста на изследването на мотивите за запазване на достигнато и промяна на незадоволителното статукво, настоящият анализ, дори и индиректно, предполага една устойчива и относително константна целева установка на системата. Т. е., подобно тълкуване е сериозно обвързано със схващанията за строго фиксирана мисия (по смисъла най-вече на предназначението) на организацията и планиране на дейността по реализирането ѝ в динамична среда.

Във Въръжените сили случаят е аналогичен, доколкото тяхното предназначение, независимо от условията на средата, класически се дефинира като гарантиране на териториалната цялост, независимост и суверенитет на националната държава. Очевиден е акцентът на анализа, преди всичко върху т. нар. изкуствени организации – подход, който неминуемо дава превес в управленската практика на условно наречения „реактивен” мотив, за сметка на „проактивния” аспект на дейността. Това относително доминиране на „реактивния” над „проактивния” аспект в дейността по планирането се отразява от представеното в гл. втора на дисертацията съдържание на основната управленска функция „планиране” като *избор на желано крайно състояние в пространството и разработване на траектория за достигането му*. Пряко отношение има и представянето на дейността по контрола на процеса на достигане на желаното крайно състояние, под формата на един от следните два варианта или тяхната комбинация:

- преимуществено придържане към траекторията и частична промяна на желаното крайно състояние;
- преимуществено придържане към крайното състояние с адаптиране на траекторията.

И двата подхода за контрол на процеса на достигане на желаното крайно състояние съдържат „нюанс” на схващане за относително висока константност както на предназначението на организацията, така и на произтичащото желано крайно състояние.

Интерес представлява и фактът, че дори и представените в първа глава на изложението активен и проактивен аспект на трансформацията тясно се свързват с относително висока статичност и на предназначението на организацията, и на произтичащото желано крайно състояние.

Заслужава внимание и въпросът доколко съществуват и други варианти на трансформация. Всъщност, за изследването на такива варианти са налице поне две съображения:

- изчерпване на целевото предназначение;
- рязка промяна в средата на функциониране.

С други думи, съществуването на организацията губи смисъл относно основното си предназначение – това, за което е създадена. Доколкото не се очаква организацията да се „саморазпусне”, налага се **обогатяване на трансформационния мотив на планиране, схващан освен като балансиране на реактивни и проактивни стратегии за запазване и промяна на статуквото, но и с аспекти за промяна на предназначението на организацията, т. е. – „оцеляване на организацията”**.

Подобен мотив в цялостната дейност по управление на естествените организации е ясно проследим, доколкото организациите с естествен произход при изпълнение на стратегията разчитат преимуществено на управление чрез поставяне на задачи, за сметка на варианта за управление чрез тактически планове.

При изкуствените организации (военните) е точно обратно: управлението при изпълнение на стратегията разчита повече на управление чрез тактически планове, отколкото на управление чрез поставяне на задачи. На практика в тези системи управлението чрез поставяне на задачи се прилага: 1. в условия на неочаквано висока динамика и се ползва за дисциплиниращо условие на изискванията, въведени от вече разработени тактически планове, и 2. като поддържащ вариант на управление в процеса на контрол по изпълнението на тактически план.

Ако отчетем още една особеност на военните организации, а именно наличието на противостояща система с изявен антагонизъм на целите, се налага негативният извод, че твърде често плановете са „обречени“ на неуспех или, по-скоро – на драматична промяна. Доколкото посочената драматична промяна на целите е пряко следствие от преимуществено реактивната насоченост на военното планиране, то внимание заслужава идеята за внасяне на трансформационен мотив за промяна на предназначението на военната организация като вариант за компенсиране на потенциалната прекомерна доминантност на реактивния аспект на планиране. Взаимствайки модел от икономическите организации, подходящо е това компенсиране да ползва практиката за управление чрез поставяне на задачи. Отчитайки, от друга страна, че управлението чрез поставяне на задачи във военната сфера е поддържащ вариант на управление в процеса на контрол по изпълнението на тактически план, удачно е то да се ползва като техника за периодичен преглед и коригиране на избрани на по-ранен етап от планирането желано крайно състояние и стратегия за достигането му. Подобна практика е заложена в модела за планиране, популярно познат като „Балансирана система от показатели“ (Balanced scorecard) [60].

Използването на модела „Балансирана система от показатели“ се аргументира по още една причина – релацията между понятията „визия“ и „главни цели“. В параграф 2.1.1 „Логически модел на планиране“ на гл. втора на дисертацията е формулиран изводът, че визията кореспондира с качествените аспекти на желаното крайно състояние, а главните цели са негова конкретизация в различни перспективи, т. е., кореспондират с количествените му параметри. Доколкото моделът „Балансирана система

от показатели” си служи с различни перспективи за формулиране на цели, следва нов аргумент за използването му.

Налице е и друга идея - релацията „визия - цели” да генерира аналогията с релацията „качество - свойства”, която, от своя страна, последващо да се доразвие в търсене на съответствие между релациите, от една страна, „визия - цели - задачи”, а от друга - релацията „качество - свойства - характеристики” и огледалната ѝ (материализиращата я) релация „показател за качество - критерий за качество - индикатори”. Ако се допълни и често пренебрегваната проблематика на контрола за риска при изпълнение на плана, то подобен подход може да позволи идеята за контрол на риска да се обвърже с (по смисъла – материализира чрез) контрол на характеристики за присъствие в измеренията на перспективите.

Доколкото представената идея се базира на възможността за ползване на перспективите на модела „Балансирана система от показатели”, следва да се отчита неговата сериозната икономическа ориентация. Спецификата на военните организации налага перспективите на този модел да се конкретизират за нуждите на прилагането им, вкл. и чрез частично преформулиране.

С оглед на спецификата на военните организации, този аспект на изследване се развива в още две условно разделени направления, общо формулирани като отговор на въпроса „Как моделът за трансформационно планиране следва да се „впише” в практиката на планиране на Въоръжените сили и да ползва изградените управленски структури?”

По отношение на отчитането на съществуваща практика, в сила е формулираният извод, че във Въоръжените сили е налице практика по генерирането въз основа на системния анализ на жизнеспособни резултати от планиране на създаването на организационна структура със съответните отговорности и способности. Логично се налага необходимостта моделът на трансформационно планиране да се развие като вариант на системен анализ.

Доразвиването на тази идея практически предрешава избора на подход за разработване на модел на трансформационно планиране.

Доколкото са формулирани две възможни алтернативи за преодоляване на проблема с „липсата на трансформационни мотиви” в процеса на стратегическото планиране, преимуществено се налага идеята за развитие (надграждане) на съществуващ модел за стратегическо планиране в аспектите на трансформационното, т. е. **в съществуваща система за военно планиране да се въведат и техники, целящи внасяне на трансформационен мотив.**

Доразвивайки тази идея по отношение възможността да се ползват изградените управленски структури за целите на трансформационно планиране на Въоръжените сили, в сила са две съображения:

1. Необходимостта от „разнасяне” на стратегическото управление на по-ниските нива и, най-вече – на оперативното, произтичаща от професионалната некомпетентност на стратегическото управленско ниво.

2. Фракталността на управленските функции и произтичащата фракталност на управленските структури.

Безспорно се налага идеята за **„разнасяне” на модела на трансформационно планиране освен на стратегическо, и на по-ниските управленски нива.**

Остава открит въпросът всички управленски нива ли да се обхванат от модела на трансформационно планиране?

В параграф 2.1.1 „Логически модел на планиране” на втора глава на дисертацията се формулира и изводът, че последователността „тактически план, главни цели и желано крайно състояние” е фрактална последователност на процеса на вземане на решение, като при това може да се твърди, че тактическите планове са по-пряко свързани с дейността по придържане към траекторията и частична промяна на желаното крайно състояние, докато управлението чрез поставяне на задачи е предимно свързано с дейността по придържане към крайното състояние и преимуществено адаптиране на траекторията. С други думи, независимо че последователността „тактически план, главни цели и желано крайно състояние” е фрактална последователност на процеса на вземане на решение, на тактическо ниво и двата вида управление са силно обвързани с материализирането на желаното крайно състояние. На основата на направеното обобщение е удачно да се формулира изводът, че на тактическо управленско ниво трансформационното и целевото планиране се сливат. Това е сериозен аргумент за идеята да **не се развива моделът на трансформационно планиране „по-ниско” от оперативно управленско ниво.**

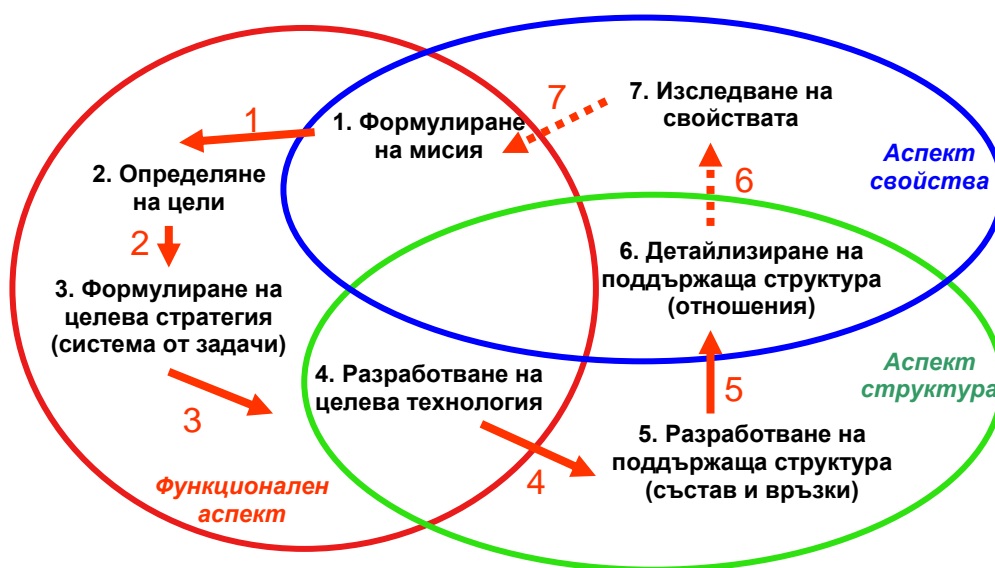
На базата на така представената идейна рамка на трансформационното планиране, в трета глава се представят:

- логически модел на трансформационно планиране;
- вариант за оптимизация на модела за планиране на способности;
- възможности за оптимизиране на процеса на назначаване на цели по перспективи на предназначението;
- възможности за внедряване на моделите за трансформационно планиране в съществуващата практика.

Въз основа на класическия логически модел за организационно планиране, представен на фиг. 6, е разработен логическият модел за трансформационно планиране - фиг. 7, познат в практиката като модел за планиране на способности. В логическия модел на трансформационно планиране са заложени две паралелни процесни последователности:

1. Класическата последователност (от досегашната практика) за планиране на способностите, следваща стъпките: 1. формулиране на мисия, 2. формулиране на типови задачи, и 3. разработване на способности.

2. Паралелният процес на планиране на способностите, предложен от настоящото изследване, включващ последователността: 1. формулиране на мисия, 2. формулиране на желани свойства, и 3. разработване на способности.

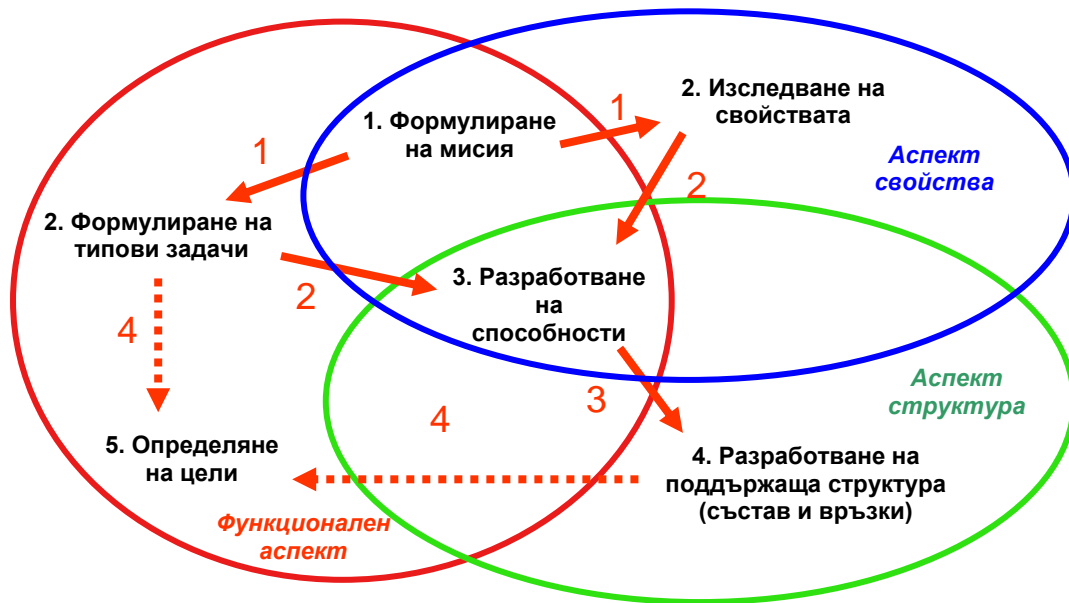
Фиг. 6. Класическа последователност на организационно планиране

За нуждите на разработването на конкретни модели за планиране на способности, този процес следва да се обвърже с конкретните организационни нива във Въоръжените сили. Моделът за целта е представен на фиг. 8.

На тази основа се разработва вариант на модел за планиране на способности (фиг. 9, фиг. 10), който оптимизира и надгражда ползвания в досегашната практика на Въоръжените сили.

Подходящо е въвеждането на уточнение, че за нуждите на възприемане на системата за добиване на способности се налага, дори и условно, разграничаване на два вида способности:

1. **Способности, пряко свързани с необходимостта от добиване на технически капацитет и умения за използването му в условия на дефинирани мисии и типови задачи.** За нуждите на изследването тези

Фиг. 7. Класическа последователност на планиране в условията на трансформация (при отсъствие на ясни и дългосрочни цели)

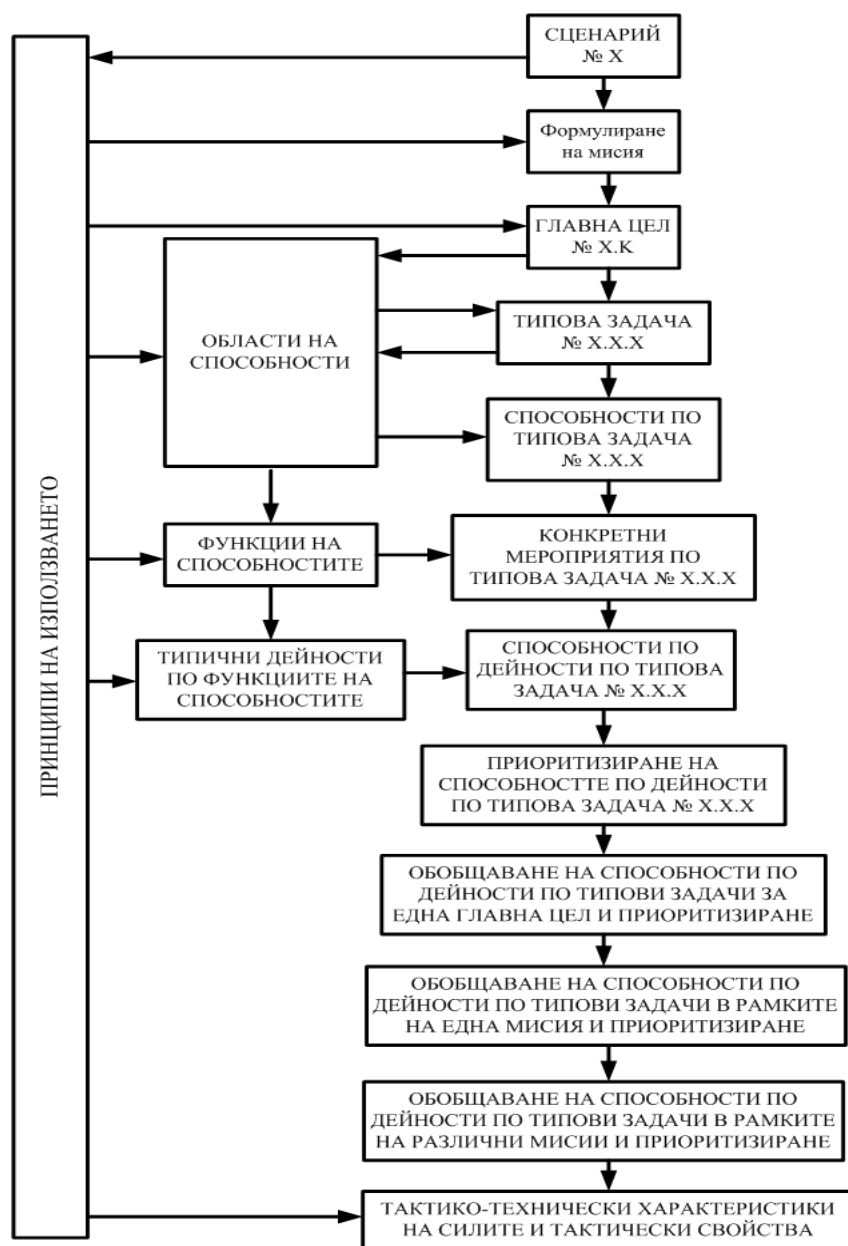

Фиг. 8. Общо съответствие между последователността на планирането на способности и отговорността на управленските нива

способности са обозначени с оперативните термини „*способности от първи тип*” или „*способности по изпълнение на задачи*”. Добиват се при ползването на *Модул 1* на модела за добиване на способности.

2. Способности, осигуряващи достигането и реализирането на способностите от първи тип. За нуждите на изследването тези способности са обозначени с оперативните термини „*способности от втори*

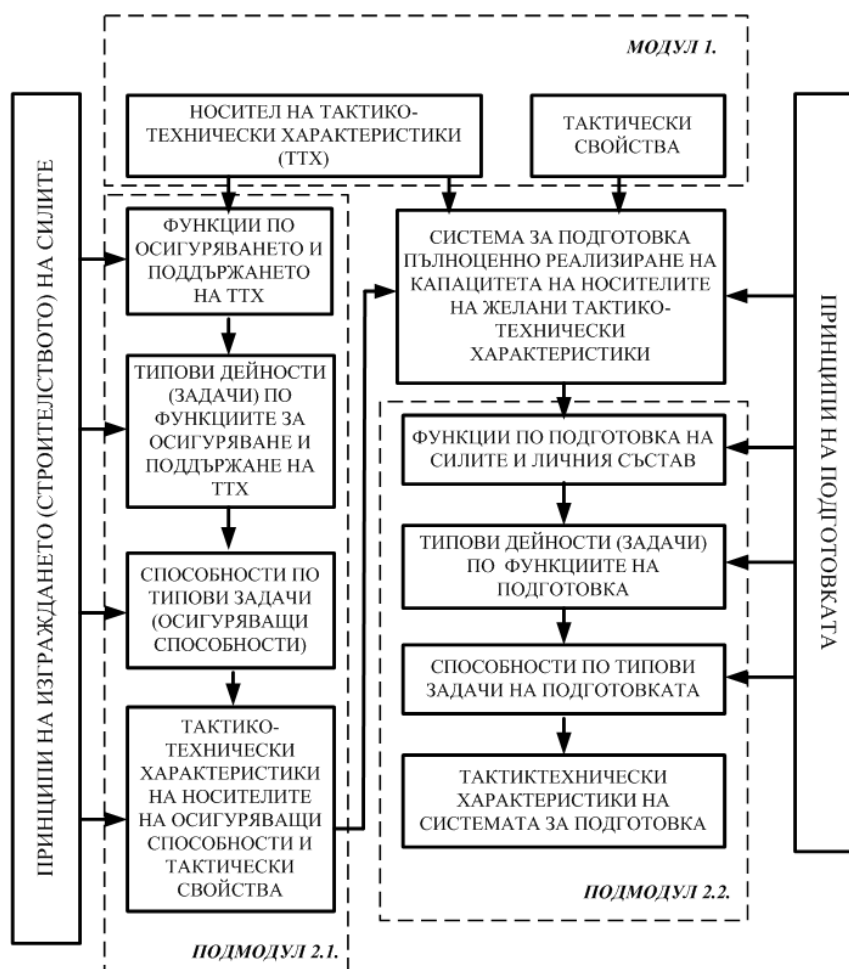
тип” или „осигуряващи способности”⁶. Добиват се при ползването на Модул 2 на модела за добиване на способности.

Фиг. 9. Вариант на модел за планиране на способности, представен в частта му, касаеща формулирането на тактико-технически характеристики и тактически свойства

⁶ Доколкото се въвежда оперативен термин, следва да се посочи, че не бива определеното „осигуряващи” да се възприема изцяло по смисъла на военната терминология. Например физическите способности на осигуряващите групи, както и способностите на логистичното осигуряване, следва да се възприемат като способности от първи тип. Идеята за въвеждане на оперативния термин „осигуряващи способности”, въпреки възможното объркване, се аргументира от ползването на подобен термин в цитираната публикация Debbie Blakeney, Andrew Billyard, Leonard Kerzner, Binyam Solomon, and Paul Chouinard. Operational Research Tools Supporting the Force Development Process for the Canadian Forces [45, с. 81-98]. – Бел. авт.

Основната идея на условно наречения „Модул 1” на модела е да даде процедурно съдържание на процесния преход в последователността: „сценарии за условия на средата – възможни мисии на операциите – типични задачи по мисиите – необходими способности на силите – желани тактико-технически характеристики и тактически свойства на силите”.

Фиг. 10. Вариант на модел за планиране на способности, представен в частта му, касаеща формулирането на тактико-технически характеристики и тактически свойства на носителите на осигуряващи способности и тактико-технически характеристики на системата за подготовка

На практика добиването на способности от втори тип е вариантът на добиване на желаните системни свойства, представен в логическия модел на трансформационното планиране като системен анализ.

Може да се твърди, че доколкото предназначението на втория модул на модела, условно наречен „Модул 2”, е да даде процедурно съдържание на процеса на добиване на желаните тактически свойства на силите, то той осъществява прехода от, по-скоро, материалната

съставка на способностите от първи тип към, по-скоро, менталните и абстрактни способности от втори тип.

В параграф 3.3.2 “Възможности за оптимизиране на процеса на назначаване на цели по перспективи на предназначението”, на базата на модела на планиране, известен като „*Балансирана система от показатели*”, са формулирани препоръки за неговото модифициране, с цел прилагането му за нуждите на стратегическо планиране на Въоръжените сили в следните направления:

1. Дефиниране на нови перспективи.
2. Обвързване с представените модели за планиране на способности.

По отношение на процеса на дефиниране на перспективите, се представят две възможности:

1. Дефиниране на перспективи за целите на планиране на изграждането и развитието на силите за изпълнение на мисията на Въоръжените сили.

2. Дефиниране на перспективи за целите на силите при участието им в конкретна операция.

Що се отнася до обвързването с представените модели за планиране на способности, акцентът се поставя на възможността желаните тактико-технически характеристики на силите да се използват като база за разработването на система от индикатори на модела на „*Балансираната система от показатели*”, оценяващи степента на изпълнение на задачите. В допълнение, тактико-техническите характеристики на силите могат да изпълняват подобна роля и по отношение на системата за подготовка на силите, но вече в качеството им на стандарти за подготовка и сертифициране.

В заключителната част на трета глава се представя възможността за адаптиране на съществуващата практика по развитие и подготовка на силите към предложения модел за планиране на добиването, развитието и поддържането на способности, като при това се отчитат ангажиментите на различните командни нива към планирането на подготовката на силите. На практика се доразвива моделът за трансформационно планиране в още две условно разделени направления, общо формулирани като отговор на въпроса „Как моделът за трансформационно планиране следва да се „впише” в практиката на планиране на въоръжените сили и да ползва изградените управленски структури?”

Доколкото са формулирани две възможни алтернативи за преодоляване на проблема с „липсата на трансформационни мотиви” в процеса на

стратегическо планиране, се развива идеята за надграждане на съществуващ модел за стратегическо планиране в аспектите на трансформационното. Т. е., **развива се идеята в съществуваща система за военно планиране да се въведат и техники, целящи внасянето на трансформационен мотив.**

Обобщеният извод от решаването на **четвъртата изследователска задача** е, че предложените варианти за оптимизиране на процеса на планиране във Въоръжените сили чрез внасяне на трансформационни мотиви:

- ползват логиката на системния анализ, заложена в практиката, т. е., очаква се да не създават затруднения;
- не предполагат драматични промени на системата за планиране, т. е., обратими са;
- позволяват органът за управление да ги конкретизира, с оглед спецификата си, т. е., притежават гъвкавост.

Моделите предлагат нова философия като база за единно разбиране, а не процедури за постигане на единомислие.

В обобщените изводи от решаването на изследователските задачи са представени резултатите от цялостното изследване. Преди това обаче е представен отговорът на въпроса: “Защо не се предлага цялостен модел на трансформационно планиране, а само оптимизиране на съществуващи модели?”. Той е кратък: Защото това ще противоречи на следните **изводи**:

1. Стратегическата трансформация (свързана с промяна на предназначението на организацията) не е еднократен процес, а начин на мислене, съответстващ на организационната зрялост на системата и нейните компоненти. Тя е елемент на организационната култура, най-общо залагащ на мотива „че, ако не знаем какво точно ни трябва в бъдеще - да направим организацията си “умна” и тя, когато му дойде времето – ще се оправи”.

2. На качествата и свойствата влияем чрез промяна на базовите характеристики. Т. е., драматичната промяна на управленския модел в организация с изявена централизация и множество йерархични нива, дори и позитивно мотивирана, рискува да постигне драматично снижаване на функционалните ѝ параметри. Абстрахирайки се от примерите в практиката, препоръчителният модел е да се зложат предпоставки за „самооптимизиране“.

3. Промяната следва да е осъзната (когато организацията „узрее“ за нея) и последователна (самоподобна). Т.е., препоръчително е плавното

възприемане на модели с откровено трансформационни мотиви, а промяната ще се осъществи с времето – по пътя на осъзнатата и исторически обоснована самоорганизация на системата.

Представените съображения аргументират следните **обобщени изводи** от проведеното изследване:

1. Трансформацията, освен като непрекъснат процес, следва да се възприема като многоаспектна по съдържание, с особен акцент в следните направления:

- двустранен процес на адаптиране към средата и адаптиране на средата към наличните възможности за контрола ѝ;

- адаптиране на целевото функциониране към промените в средата и промяна на целевото функциониране в условия на драматична промяна на средата или изчерпване на предназначението.

2. Във Въоръжените сили многоаспектната същност на трансформацията не е обект на ангажирано и задълбочено обсъждане, в резултат на което са налице проблеми както с планирането на процеса, така и с цялостното му възприемане.

3. Идеята за трансформация се явява за Въоръжените сили на Р България привнесена като управленска концепция, което намира израз в политизирането и използването ѝ като клише.

Негативният заряд на така формулираните изводи във висока степен се дължи на недостатъчното познаване на спецификата на военните организации. *В тази връзка са подходящи следващите изводи:*

4. Спецификата на военните организации се дължи освен на обособената предметна сфера на дейността им, и на изкуствения им характер.

5. Военните организации притежават развита йерархична структура, чието изграждане и управление разчита във висока степен на самоподобие на функциите и произтичащо самоподобие между структурите на различните нива.

6. Независимо от спецификата на дейността, всички планиращи модели са базирани на системния анализ.

Именно отчитането на спецификата на военните организации и управленските им модели позволява да се предложат редица варианти за оптимизиране на планирането на трансформацията на Въоръжените сили.

7. Представянето на концепцията за трансформационно планиране като вариант на системен анализ в условията на висока динамика на средата е подходяща база за генериране на варианти за оптимизация на ползваните модели.

8. Оптимизирането на процеса на трансформационното планиране е подходящо да се осъществи чрез внасяне на трансформационни мотиви в съществуващи управленски модели.

9. Многоаспектният характер на трансформацията позволява за нуждите на военното планиране да се адаптират модели от сферата на управление на икономическите организации.

Възприемането на последната група изводи позволява да се формулира следният **обобщаващ извод**:

10. Предложените в дисертацията логически модел на планиране, модел за планиране на способности, адаптиране на модела на балансираната система от показатели по частни задачи на военното планиране на трансформацията имат следните преимущества:

- използват разпостранената във военното планиране логика на системния анализ;
- внасят трансформационни мотиви в съществуващите военни управленски модели;
- използват обща логика и са напълно съвместими с работещите в икономическата сфера и военното дело модели за трансформационно планиране;
- позволяват доработване, с оглед конкретиката на структури и функции;
- адаптират се с лекота към практиката на военното планиране.

Може да се твърди, че предложените в дисертационния труд логически модели за трансформационно планиране са, по същността си, логически метафори, облекчаващи възприемането на цялостния процес на управленска дейност и, в частност - стратегическото планиране. В този аспект се интегрира основателно и аргументът, че трансформацията е по-скоро начин на мислене, отколкото модел за поведение.

III. СПРАВКА ЗА ПО-СЪЩЕСТВЕНИ ПРИНОСНИ МОМЕНТИ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

НАУЧНИ ПРИНОСИ:

1. Внесена е задълбочена и детайлна конкретика в познанието за процеса на трансформацията, военното управление и в частност – планирането.

2. Разработен е логически модел на трансформационно планиране като системен анализ.

3. Внесена е дълбочина в познанието за спецификата на военните организации.

НАУЧНО-ПРИЛОЖНИ ПРИНОСИ:

1. Предложено е оптимизиране на модела за планиране на способностите на Въоръжените сили.

2. Развити са конкретни подходи за усъвършенстване на планирането на развитието и използването на Въоръжените сили.

IV. ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ВНЕДРЯВАНЕ

Нелицеприятната констатация от осъщественото изследване, без пряко отношение към него, но касаеща процеса на трансформация във Въоръжените сили, е недостатъчната управленска култура на кадрите.

В тази връзка, в краткосрочен план е уместно в подготовката на специалисти за Въоръжените сили да се включи програма за придобиването на теоретични знания по усвояването на моделите на организационното планиране и представените в настоящата дисертация модели на трансформационно планиране. Възможно е занятията да се включват в магистърските програми или в специализирани курсове.

Едва когато се формира потенциал от кадри със съответните управленски умения и знания, може да се пристъпи към поетапно въвеждане на моделите за трансформационно планиране в практиката, като се ползват и дефинираните в настоящото изследване препоръки.

При всички случаи промяната следва да е осъзната (когато организацията „узрее“ за нея) и последователна (самоподобна). Т. е., препоръчително е възприемането на модели с откровено трансформационни мотиви да е плавно, докато истинската промяна ще настъпи с времето – по пътя на осъзнатата и исторически обоснована самоорганизация на системата.

V. СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД “ПРИЛОЖЕНИЕ НА СИСТЕМНИЯ ПОДХОД В ПРОЦЕСА НА ОПЕРАТИВНО ПЛАНИРАНЕ ВЪВ ВОЕННОМОРСКИТЕ СИЛИ”⁷

I. Самостоятелни публикации:

1. Николов, Н. Трансформация на въоръжените сили: схващания и приоритети. // Пета международна научна конференция “Партньорство, изследвания и технологии за отбраната”. С., “Хемус”, 2010, ISSN 1312-2916.

2. Възможности за оптимизиране на процеса на планиране на способности. Ролята на всеобхватния подход при изграждане на отбранителните способности на Българската армия. // Годишна конференция на факултет „Командно-щабен“ на ВА „Г. С. Раковски“. С., ВА „Г. С. Раковски“, 24 - 25 февруари, 2011, под печат (служебна бележка).

II. В съавторство с научния ръководител доц. д-р Калин Калинов:

3. Калинов, К., Н. Николов. Логически модел на планиране. // Известия на Съюза на учените – Варна. Серия “Морски науки ‘2010’”. Варна, Съюз на учените, 2011, ISSN 1310-5833.

4. Калинов, К., Н. Николов. Специфика на военното управление и планиране. // Известия на Съюза на учените – Варна. Серия “Морски науки ‘2010’”. Варна, Съюз на учените, 2011, ISSN 1310-5833.

5. Калинов, К., Н. Николов. Логически модел на трансформационно планиране в процеса на добиване на оперативни способности на ВМС. Ролята на всеобхватния подход при изграждане на отбранителните способности на Българската армия. // Годишна конференция на факултет „Командно-щабен“ на ВА „Г. С. Раковски“. С., ВА „Г. С. Раковски“, 24 - 25 февруари, 2011, под печат (служебна бележка).

⁷ Всички библиографски цитирания в Автореферата следват номерацията на литературните източници, представени в раздела „Използвана литература“ на дисертацията „Стратегическо планиране и трансформация на Въоръжените сили”. – Бел. авт.